

Filar krzyżowy i kaplica transeptu, katedra

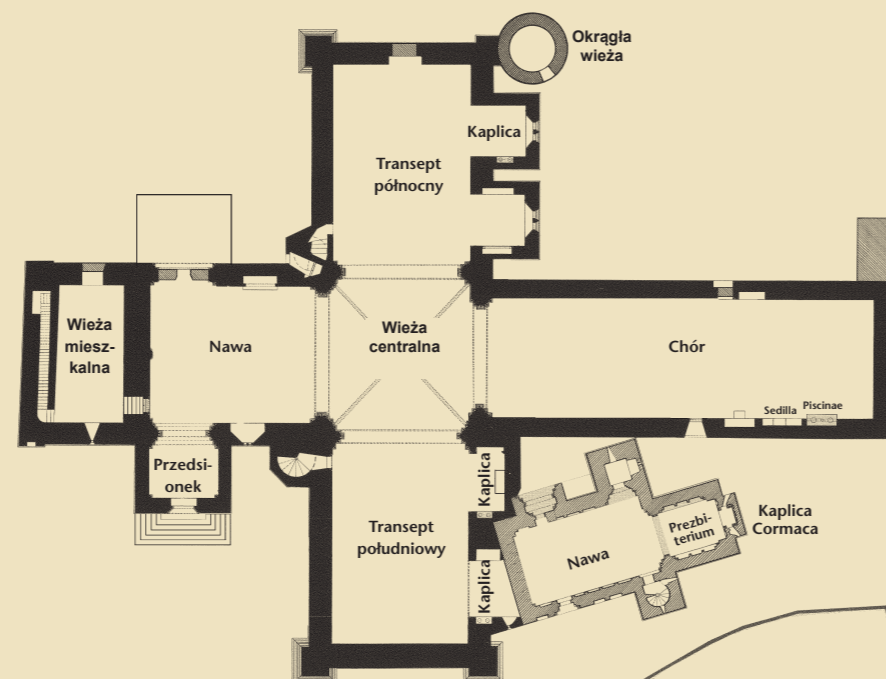

Wnętrze kaplicy Cormaca

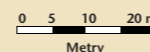
Powyżej: Okrągła wieża (Round Tower) i katedra od strony północno-wschodniej
W tle: Okna chóru katedry

Plan katedry

Plan terenu Skąły Cashel

- 1 Wejście
- 2 Sala Kantorów
- 3 Dormitorium Kantorów
- 4 Krzyż św. Patryka (replika)
- 5 Kaplica Cormaca
- 6 Katedra
- 7 Okrągła wieża
- 8 Mury obronne i wieża narożna

127/09

Skala Cashel (Rock of Cashel)

PRZEWODNIK DLA

OPW Oifig na nOibreacha Poiblí
Office of Public Works

Cashel, Hrabstwo Tipperary

Skala Cashel (Rock of Cashel)

Skala Cashel ze swoimi spektakularnymi konturami średniowiecznych zabudowań kościelnych, wyrasta stromo z nadzanych terenów nad rzeką Suir w samym sercu Munsteru.

W tle: Skala Cashel, 'Scenery and Antiquities of Ireland' Bartlett, 1842

Historia

Jako dawna siedziba możnowładców Munsteru, Skala Cashel pierwotnie spełniała funkcję twierdzy. Jej początki jako ośrodka władzy sięgają IV-V wieku n.e, kiedy po raz pierwszy zyskała na znaczeniu dynastia Eóganachtów, potomków Eógana Móra. Conall Corc, potomek Eógana Móra, jest uważany za tego, który zapoczątkował panowanie Cashel. Dynastia Eóganachtów zapanowała nad Munsterem i aż do X wieku tylko królowie z dynastii Eóganachtów byli upoważnieni do sprawowania władzy. Niezwykłą cechą panujących w Cashel było to, że wielu wywodzących się stąd królów było także duchownymi.

Wedle tradycji to w Cashell św. Patryk udzielał chrztów wnukom Conalla Corca. Mówi się, że podczas chrztu ostro zakończony pastorał świętego przekłuł stopę Óengusa, który, w przekonaniu że jest to element ceremonii, cierpiał w milczeniu.

Pod koniec wieku X królowie z rodu Dál Cais skupieni wokół Killaloe w Hrabstwie Clare, pozbawili Eóganachtów panowania w Cashel. Brian Boraimhe (Boru) z rodu Dál Cais objął po swoim bracie tron w Cashel w roku 978 i później był pierwszym królem Munsteru, któremu udało się zostać arcykrólem Irlandii, kiedy został królem Tary w roku 1002. Zginął w bitwie pod Clontarf w roku 1014.

W roku 1101 Muirheartach Ua Briain, król Cashel, przekazał Skalę Cashel Kościołowi. Tym mistrzowskim posunięciem wzmocnił swoją pozycję reformatora Kościoła i jednocześnie pozbawił swoich starych wrogów Eóganachtów ich wielowiekowej królewskiej siedziby. W roku 1111 Irlandia po raz pierwszy została podzielona terytorialnie na diecezje a podczas synodu w Kells (1152), za aprobatą Rzymu, na cztery arcybiskupstwa z siedzibami w Armagh, Cashel, Tuam i Dublinie. Ten system diecezji w dużej mierze pozostał niezmienny do dziś.

W Cashel miał znajdować się dość duży kościół lub katedra krótko po 1101 a na pewno przed 1111 rokiem. Prawdopodobnie znajdował się w miejscu wschodniej części chóru katedry z XIII wieku. W roku 1119 członek dynastii Eóganachtów, Mac Cárthaigh mający siedzibę w Desmond (Południowy Munster), odzyskał ośrodek władzy i wpływów w Cashel. W efekcie

Po prawej: Rzeźbione głowice wieńczące XIII-wieczne kapitele

c.d. na odwrócić

Cormac Mac Cárthaigh, król Desmond, wybudował piękną Kaplicę Cormaca, konsekrowaną w roku 1134.

Nie są znane żadne zachowane zapiski związane z XIII-wieczną budową dzisiejszej katedry.

W związku z tym, data jej powstania została ustalona wyłącznie na podstawie przesłanek

architektonicznych. Budowa chóru prawdopodobnie została zapoczątkowana za czasów Arcybiskupa Marianusa Ua Briaina (1224-38) lub jego bezpośredniego następcy Davida mac Cellaig Ó Gilla Pátraica, który zmarł w roku 1253. Pozostała część została prawdopodobnie ukończona podczas trwania długiego episkopatu Davida MacCarwilla (1253-89).

W XV wieku katedra została znacznie przebudowana, prawdopodobnie przez Arcybiskupa Richarda O'Hediana (1406-40), kiedy dodano gzymsy oraz wieżę mieszkalną w zachodniej części nawy. O'Hedian przekazał także grunty dla Kantorów i wybudował dla nich salę mieszkalną na Skale.

Katedra przechodziła wiele trudności, zwłaszcza grabież dokonaną przez Lorda Inchiquina w imieniu angielskiego Parlamentu w roku 1647. Mimo tego była wykorzystywana przez Kościół Irlandii aż do roku 1749, kiedy to stary budynek został porzucony a status katedry przyznano kościołowi Św. Jana (St John's) znajdującemu się w mieście. Stara katedra na Skale pozostała częściowo zadaszona, ale stopniowo popadała w ruinę.

Do roku 1848 zapadł się dach będący częścią

wieży mieszkalnej. Większość wschodniego szczytu chóru także zapadła się, w tamtym okresie porzucenia i zaniebania.

Kiedy w roku 1869 nastąpił rozdział Kościoła Irlandii od państwa, ważne kościelne ruiny, jak Cashel, znalazły się pod opieką państwa jako zabytki historyczne i w roku 1875 rozpoczęto w Cashel prace renowacyjne.

W roku 1975 odkopano, zadaszono i odrestaurowano Salę Kantorów a w latach 80. XX wieku odrestaurowano dormitorium. Prace konserwacyjne w Kaplicy Cormaca, w tym związane z malowidłami ściennymi w prezbiterium, trwają nadal.

Krzyż św. Patryka

Pomiędzy Salą Kantorów i katedrą znajduje się replika XII-wiecznego Krzyża św. Patryka. Teraz oryginalny krzyż można zobaczyć w dolnej części Sali Kantorów. Krzyż wyróżnia się spośród innych irlandzkich krzyży tym, że nie ma 'aureoli' u góry krzyża i że po dwóch stronach trzonu ma dodatkowe podpórki, z których zachowała się tylko jedna. Jak na większości tzw. wysokich krzyży (high cross) z XII wieku, z jednej strony znajduje się postać ukrzyżowanego Chrystusa w długiej szacie; z drugiej strony - postać biskupa lub opata. Często powtarzana sugestia jakoby podstawa krzyża była 'kamieniem węgielnym' królestwa Cashel jest wysoce nieprawdopodobna, kamień bazowy został bez wątpienia wybrany, wydobyty i obrobiony wraz z krzyżem.

Kaplica Cormaca

Kaplica Cormaca jest jednym z najstarszych i najwspanialszych kościołów w Irlandii, wybudowanych w stylu romańskim. Budynek składa się z nawy i prezbiterium oraz dwóch wystających wież - jednej na

Kaplica Cormaca (Cormac's Chapel)

północnej i drugiej na południowej ścianie nawy.

W północnej i południowej ścianie nawy znajdują się bramy, a nawa oraz prezbiterium mają połączone pomieszczenia strychowe znajdujące się ponad ich sklepieniami.

Charakterystyczny - także w podobnych obiektach w Anglii i na kontynencie - jest sposób układania cegieł oraz ślepe arkady na wewnętrznych i zewnętrznych ścianach. Najlepiej są widoczne na zwróconej na południe fasadzie z piaskowca. Brama zwieńczona trzyczęściowym łukiem, ze zwierzciem wyrzeźbionym na tympanonie (kamień wypełniający wewnętrzną półkolistą część u góry łuku) to kolejna cecha charakterystyczna dla stylu romańskiego.

Drzwi południowe nie są tak imponujące jak większa i bardziej zdobiona główna brama wejściowa w północnej części budynku. Rzeźbiony tympanon nad drzwiami północnymi ukazuje wielkiego lwa złapanego przez małego centaury (pół-człowieka, pół-konia) z łukiem i strzałą oraz w normańskim helmie. Teraz wejście jest otoczone przez ściany katedry, ale pierwotnie wychodziło na otwartą przestrzeń.

Ponad ślepymi arkadami znajdującymi się na wewnętrznych ścianach nawy można zobaczyć gładkie sklepienie beczkowe z zebrami. Dalej, patrząc w kierunku części wschodniej, znajdują się otwory w ścianie północnej i południowej prowadzące na wieże. Wieża południowa ma

Tympanon nad bramą północną Kaplicy Cormaca

kręte schody, które prowadzą do pomieszczeń znajdujących się powyżej. Większe i bardziej zdobione drzwi w północnej ścianie prowadzą do parterowego pomieszczenia wieży północnej. Mogła to być niewielka dodatkowa kaplica. Pierwotnie nawa była oświetlana od strony zachodniej dzięki trzem oknom, które teraz są częściowo zasłonięte transeptem późniejszej katedry.

Bogato zdobiony sarkofag stojący w zachodniej części nawy wykazuje silne wpływy stylu skandynawskich urn; na jego zniszczonej przedniej pokrywie wyrzeźbiono splecione bestie i węże. Sarkofag pochodzi w przybliżeniu z tego samego okresu co kaplica, ale w roku 1875 został tu przeniesiony z XIII-wiecznej katedry.

Prezbiterium w rzucie jest prawie kwadratowe z wystającą na zewnątrz wnęką ołtarza we wschodniej części. Zagadkową cechą charakterystyczną kaplicy jest to, że prezbiterium nie znajduje się w pozycji centralnej w stosunku do nawy. Łuk prezbiterium, składający się z czterech rzędów zawiera misternie wyrzeźbione kolumny i kapitele. Rząd drugi z zewnątrz charakteryzuje niezwykła seria kamiennych głowic na kolumnach i na łuku. Okrągłe profile łuku zachowały znaczną ilość oryginalnych średniowiecznych malowideł ozdobnych. Dwa zebra sklepienia prezbiterium 'wyrastają' z kątów i krzyżują się na środku, dzieląc powierzchnię sklepienia na cztery trójkątne obszary, na których znajdują się pozostałości malowideł a na

XII-wieczne malowidła na suficie prebiterium w kaplicy Cormaca

nich prawdopodobnie Trzej Królowie. Zachowane w znacznym stopniu malowidło, znajdujące się na południowej ścianie, ukazuje część sceny przedstawiającej chrzest Chrystusa. Wiele kolorów na przestrzeni wieków wyblakło i teraz są widoczne dzięki skrupulatnej renowacji oraz konserwacji malowideł przeprowadzonej w latach 80. i 90. poprzedniego wieku. Zachowane malowidła ścienne należą do rzadkości w irlandzkich średniowiecznych kościołach, a te przykłady są najstarsze i jedno z najlepiej zachowanych.

Katedra

Katedra jest dużym gotyckim kościołem na planie krzyża bez naw bocznych, wybudowanym między rokiem 1230 a 1270. XV-wieczna wieża 'wyrasta' znad skrzyżowania kościoła z transeptami. Katedra została w prymitywny sposób dopasowana do trzech wcześniejszych elementów: okrągłej wieży, kaplicy Cormaca i studni wyciętej w skale. Bogata i różnorodna kolekcja kamiennych głowic została wykorzystana do kapiteli, gzymsów oraz kroksztynów, zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz budynku.

Chór

Wysoki ołtarz został ustawiony we wschodniej części chóru. Do dzisiaj przetrwała jedynie niższa część wschodniego szczytu z niższą partią trzyczęściowego wschodniego okna. Szereg wysokich lancetowych okien w ścianie północnej i południowej odpowiada okresowi budowy tj. latom 30. XIII wieku. Pomiędzy szczytami tych okien znajdują się małe okienka z

Nawa i chór katedry

ornamentem czterolistnym. Oryginalnie rzeźbione w piaskowcu kamienie na chórze kontrastują z kamieniem wapiennym wykorzystanym do rzeźbienia w pozostałej późniejszej części budynku. Na południowej ścianie, zaczynając od części wschodniej, znajduje się piscina (wnęka z kamienną misą i odpływem, gdzie były myte naczynia sakralne), uszkodzone sedilia (gdzie celebrians siadał w określonych momentach podczas mszy) i grobowiec ścienny osławionego Milera Magratha, protestanckiego arcybiskupa Cashel w latach 1570-1622.

Transept i skrzyżowanie

W ścianach końcowych obu transeptów znajdują się duże trzyczęściowe okna, które zostały obniżone w XV wieku. Otwory po wschodniej stronie północnego transeptu to dwie kaplice, każda we wschodniej górnej części ma dwuczęściowe okno. Kaplice w południowym transepce są znacznie bardziej płytkie, a to z powodu istniejącej już wcześniej Kaplicy Cormaca. Na wschodniej ścianie transeptu południowego znajdują się wspaniale zachowane malowidła ścienne z XV wieku.

Łuki na skrzyżowaniu są oryginalne, wykonane -w XIII wieku i 'wyrastają' z szeregu kolumn ze zdobionymi kapitelami. Gładkie żebrze sklepienie w środku zostało w większości zrekonstruowane w roku 1875. Górna część wieży i gzymsy na szczycie ścian pochodzą z okresu zmian wprowadzonych w katedrze w XV wieku.

Nawa

W odróżnieniu od większości kościołów, tutejsza nawa jest niezwykle krótka, zwłaszcza w porównaniu z dość długim chórem. Prawdopodobnie XIII-wieczny plan zakładał dłuższą nawę z północnym i południowym wejściem w połowie jej długości. Wieża mieszkalna, budowana od XV do XVI wieku, zajmuje całą zachodnią część pierwotnej nawy i z pewnością ma ściany niemal całkowicie przebudowane.

Przedśionek w południowej części wraz ze swoim sklepieniem krzyżowym stanowi wejście główne. Mógł istnieć także analogiczny przedśionek w północnej ścianie, ale nie przetrwał do dziś.

Okrągła wieża

Okrągła wieża jest najstarszym zachowanym budynkiem na Skale i może pochodzić w przybliżeniu z 1101 roku. Okrągłe wieże były wolno stojącymi dzwoniczami, budowanymi pomiędzy końcem wieku X a połową wieku XII i w swoim kształcie oraz formie są unikalne dla Irlandii. Można je znaleźć tylko na istotnych terenach kościelnych, a wejście do nich często bywa zwrócone w kierunku zachodniej bramy do głównego kościoła na danym terenie.

Okrągła wieża w Cashel (wysokość 28 m) jest całkowicie dopasowana do jej stożkowego kamiennego dachu. Jej okrągło zakończona brama znajduje się znacznie powyżej poziomu ziemi, co jest charakterystyczne dla okrągłych wież. Pierwotnie wieża miała drewniane podłogi połączone drabinami. Pośrednie kondygnacje są oświetlane przez liczne małe okienka, a ostatnia kondygnacja, w której znajdował się dzwon lub dzwony, ma cztery równe trójkątne okna u góry.

Sala Kantorów

Na południe od katedry, na szczycie stromo opadającej drogi dojazdowej do Skały Cashel, znajduje się długi dwukondygnacyjny budynek. Na początku XV wieku Arcybiskup O'Hedian wybudował salę i późniejsze dormitorium w części wschodniej, aby zapewnić dach nad głową Kantorom, tj. grupie mężczyzn - świeckich i duchownych - odpowiedzialnych za śpiew podczas mszy.

Na górnej kondygnacji znajdowało się główne pomieszczenie mieszkalne Kantorów z dużym kominkiem na południowej ścianie. To pomieszczenie zostało odnowione z wykorzystaniem drewnianej galerii w zachodniej części. W zwieńczonym sklepieniem pomieszczeniu pod salą znajduje się zbiór kamiennych rzeźb, w większości pochodzących ze Skały Cashel. Tu także jest przechowywany oryginalny Krzyż św. Patryka, chroniony w ten sposób przed zniszczeniem powodowanym przez czynniki atmosferyczne.

Po prawej: Sala i dormitorium Kantorów (Vicars Coral) od południa
W tle: Okna chóru katedry